

IV. 5
19

III 14. 671

AZ

ERDÉLYI RÓM. KAT.

KÖZÉPTANODÁK
SZERVEZETÉNEK VÁZLATA.

IRTA

OMPOLYI

Bolti ára 10 kr. o. ért.

978.

A RÓM. KAT. LYCEUM BETÜIVEL KOLOZSVÁRTT

1 8 6 1.

AZ
ERDÉLYI RÓM. KAT.
KÖZÉPTANODÁK
SZERVEZETÉNEK VÁZLATA.

IRTA
OMPOLYI

Bolti ára 10 kr. o. ért.

A RÓM. KAT. LYCEUM BETÜIVEL KOLOZSVÁRTT
1 8 6 1.

E L Ő S Z Ő.

Vázlatban terjesztem erdélyi róm. kat. középtanodáink szervezetéről szóló véleményemet a t. olvasó méltánylása alá; mert meg vagyok győződve, hogy tanodáink rendezését illetőleg elégségesnek tartja a főelvekre való utalást. A kivitelt az illető tanári testületek buzgó eljárására bizhatni, melyek abban — bizton hiszem — Magyarország tanodáihoz alkalmazkodni hazafias kötelemöknek tartandják.

Kolozsvártt 1861-ki jul. 15.

Miként rendezendők az erdélyi róm. kath. középtanodák ?

1.

Minekeltötte a fönirt kérdés megoldása körül igénytelen véleményemet röviden — mert inkább eszmecserét szeretnék e tárgy körül ébresztetni, mint megállapított szervezeti javaslattal szolgálni — előterjeszteném, szükségesnek tartom azon főelveket kijelölni, melyekből a kiindulást ohajtom, melyekre építeni szándokom.

Honi törvényeink, nevezetesen az *Approbata, Compilata* 1 része, 1 czime, 3-ik cikke hazánk törvényesen bevett különféle vallásainak a tökéletes autonómiát biztosítja. Hő ohajtása tehát minden katholikuskak, hogy hasonlólag a többi hit-

felekezetiékhez maga is egyháza értelmében iskoláinak rendezésében autonomiával birjon, független legyen. *)

A katolikus egyház e függetlenségét Magyarország törvényei is biztosítják. (I: 65. II: 11. 1486: 37. 1791: 23. 1791: 26. §. 12.).

Erdély katolikusai, kiknek száma a 219 ezeret meghaladja, csekély kivétellel magyarajkuak, alig levén 15 ezeznél több másajku. Miből természetesen következik, hogy középtanodáink tannyelve a magyar kell hogy legyen, kivévén a szebenit s a brassóit, hol a tannylv vegyes, az az: német és magyar leendő.

Tanintézeteink magánalapítványuak; katolikus jellegökből tehát semmi szin alatt ki nem vehetethetők, következőleg nemzetiségökből sem.

Erdély katolikus egyháza nemcsak az unio

*) A catholicum Consistorium, mely honi fejedelmek alatt és azután is 1740-ig létezett, vagy a catholica commissio legyen ez autonomia közege, e vitakérdés az Unio törvényes kimondása után el van döntve, Erdélynek valamint fő- ugy semmi más külön kormánya már többé nem lehetvén. A közügy iránti érdekeltség fölébresztése és ápolása végett mennyiben lehetne és kellene iskolaügyeink kezelésében a világiakat is részesíteni: ennek elhatározása egy jövőndő zsinat teendője volna.

törvényének következtében, hanem a nyolcz és fél százéves életén át folytatott közössége által a magyar egyház kiegészítő része.

Ezek azon főelvek, melyek jelen véleményem tárgyalásánál vezetnek.

2.

Középtanodáink célja: a növendékeket nevelni és oktatás útján a felsőbb tudományok tanulására előkészíteni. A növendék tehát a buzgó, nagylelkű alapítók rendelkezése szerint visszaállítandók és szervezendők.*)

A nevelés célszerűbb kezelése végett az osztályrendszer, mennyiben azt az előhaladt korok kivánalmaival egyeztetni, visszaállítandó. A gymnasium osztályaiban tehát, melyeknek száma hatra redukálendő, a humaniorák és realiák oly modorban sorozandók, hogy azokat a négy alsóbb osztályban egy-egy, a két felsőbbben két-két tanár adja elő, e két utolsóban a humaniorák egyre, a realiák másra bízván. Tanítana tehát a hat osztályban nyolcz tanár, kiknek egyike egyszersmind igazgató volna és, hogy a szükséges

*) Ez nagyobbbrészt püspök urunk Haynald Lajos nmlga buzgó, erélyes föllépése nyomán már a mult nyomasztó rendszer alatt megtörtént.

felügyelést annál lelkismeretesen kezelhesse, 4—6 órányi előadásnál többel nem terhelhetnék hetenkint.

Szerzeteseknél, kik valamely gymnasium vezetésével megbízzák, házi viszonyok tekintetéből, az igazgatóság a ház főnökségével, valamint a növelde vezetésével egybekötendő.

3.

A gymnasium eddigi VII. és VIII. osztálya a bölcsészeti folyamat képezve Lyceumnak nevezendő. Fegyelmi tekintetből a bölcsészeti folyam ott, hol jogfolyam is létezend, ezzel, hol jogfolyam nincs, a gymnasiummal egybekötendő. Az első eset Kolozsvártt, a másik Csik-Somlyón és Károly-Fejérvártt fordulna elő; e három helyen a bölcsészeti folyam nélkülözhetlen. Háromszéken egy ipartanodával egybekapcsolt gymnasiumnak hat év alatti létesítése nemcsak közohajtás hanem közszükség is.

4.

Mi a tárgyak, az előadandó tudományok sorozatát illeti, erre nézt az idegen tanrendszer három fő hibáját kell kikerülnünk; értem: a tárgyak sokaságávali elhalmozást, a nemzetietlenítést s a tanidővelit tulerhelést. Az első előli a közepes tehetségeket, a második rosz hazafiakat nevel, a harmadik egészségi szempontból ártalmas és el-

öli a magánszorgalmat, elfojtja a kedvencz tudomány iránti hajlamot, mely egyedül képes kitünő szakembereket teremteni.

A tulterhelés kikerülésére magam is azon véleményen vagyok, miszerint a német nyelv tanítása csak a III, a görög nyelv pedig csak az V. osztályban vegye kezdetét. A különböző nyelvtan zavarba hozza a tanulót és — minthogy minden nyelvnek saját szellemébe csak hosszasb gyakorlat által hathatni — felületességre s bábeli értetlenségre vezet.

A vallástanra nózt kevésnek tartom a hetenkinti két órát; azért azokat egygyel szaporítani célszerűnek látnám. A bibliai történetet a szent föld földrajzával s egy kis régiségismével ohajtanám kezdetni, mi a szent történelem könnyebb megértésére vezetne és az aziránti, mint a kinyilatkoztatás egyik forrása iránti kegyeletet növelné.

A magyar nyelv fonálán kötelező tantárgyul az V. osztályban a szónoklat- és a VI-ban a költészetten előadandó. Az első nem csak helyesen gondolkodni tanítja a növendéket, hanem alkotmányos hazánkban nélkülözhetlen is, mint az alkotmány által kijelölt jogok — s kormányzatban való részvétel eszköze. A második az ifjuságnak

eszményi, nemesítő, korához illő foglalkodása, a tavasznak a virág.

A latin nyelv segédeszközeiül, a classikusok megértésére szolgáló segédtudományokul szolgálnak a római és görög régiségtan — és regetan; ezek is tehát rendes tantárgyakul előadandók.

A görög nyelv, melynek terjedelmesb előadása a bölcsészeti folyamnak áthagyandó, a két utolsó osztályra szorítandó.

A földrajz, hogy tanítása sikeresb legyen, külön tantárgyul előadandó. A tanonc felfogására nézt czélszerűbbnek tartom, ha a földrajz előadása annak lakhelyéből kiindulva fokonkint halad az általános földrajz ismertetésére.

Igy a történelem tanításában hazánk, tehát Magyarország története előzze meg a világtörténelmet.

A természetrajz és természettan némileg a humaniorák közé sorozhatók; előadásuk tehát nem csak századunk követelme, hanem a gymnasium céljának is megfelelő. A természetrajznak kezelése azonban inkább nézeti, a természettan népszerű kell hogy legyen a gymnasiumban.

A mennyiségtan — szám és mértan — nem csak mint *reale*, hanem mint az értelem leggyakor-

latibb iskolája is, kitűnő figyelmet érdemel; a miért előadásának szakadatlanak kell lennie.

A német nyelvnek szükségességét indokolnom felesleges; mint élő nyelv inkább gyakorlatilag tanítandó. Az elméletet előzzék meg a beszédgyakorlatok.

5.

E tantárgyakat a vázlatilag kiemelt elvek folytán következőleg vélem beosztandóknak:

a.) **Vallástan.**

I. osztályban. A nagy káténak ismételése, illetőleg kiegészítése.

II. osztályban. A ker. kat. egyház szertartásai és szent szokásai.

III. osztályban. Palaestina földrajza és bibliai archaeologia.

IV. osztályban. Az ó és új szövetség története.

V. osztályban. A hittannak és a

VI. osztályban. Az erkölcstannak terjedelméből előadása.

b.) **Magyar nyelv.**

I. osztályban. Név és igeragozás és a mondattanból az egyszerű mondat elemzése.

II. osztályban. Mondattan.

III. osztályban. A mondattannak ismételése mellett a körmondattan.

IV. osztályban. Irálytan, versmértékek ismerete.

V. osztályban. Szónoklattan.

VI. osztályban. Költészettan.

A két alsó osztályban a gépies olvasásra és beszélésre, a III. és IV. osztályban a szavalásra, a IV. és V. osztályban a fogalmazásra különös figyelem fordítandó, a mellett, hogy mindegyike minden osztályban gyakorlandó.

c.) **Latin nyelv.**

I. osztályban. Alaktan a szabálytalanságok és kivételek kizárásával. Az olvasókönyv gyakorlati használata mellett szók emlézése és írásbeli gyakorlatok.

II. osztályban. Az egész alaktan. A többi mint az I. osztályban.

III. osztályban. Latin mondattan. Olvasmányul Cornelius Nepos. Írásbeli gyakorlatok. Szébb helyek könyvnélküli megtanulása.

IV. osztályban. A mondattan ismételése mellett a syntaxis ornata. Olvasmányul Julius Caesar

de bello gallico című munkája, Ovidius némely válogatott elegiái és Phaedrus néhány meséje. Mindháromból könyvnélküli megtanulásra a szebb helyek és beszédek kiszemelése. Írásbeli gyakorlatok.

V. osztályban. A nyelvtan alkalmilag folytatandó ismétlése mellett olvasmányul: Livius I. könyve s a Hannibál elleni háború; Ciceronak Catilina ellen, Marcus Marcellus és a maniliusi törvény mellett mondott beszédei; Ovidius metamorphosiséből néhány válogatott rege. Szebb helyek emlézése. Latin szónoklat elemei.

Írásbeli gyakorlatok.

Római régiségtan.

VI. osztályban. Virgilius II. és VI. könyve; Ovidius Metamorphosiseinek folytatása, Horatius szebb odái. A többi mint az V-ben.

Hellen és római mythologia.

Latin költészet elemei.

d). Hellen nyelv.

V. osztályban. Rendes alakok tana gyakorlati alkalmazással és fordítás. Írásbeli gyakorlatok.

VI. osztályban. Nyelvtan kiegészítve és a

mondattan. Olvasmányul Xenophon Anabasisa vagy Homér Ilyása. Írásbéli gyakorlatok.

e). **Német nyelv.**

III. osztályban. A nyelvtanból az alaktan, szó és írásbéli gyakorlatokkal; főtekintet a szabályos olvasásra.

IV. osztályban. Mondattan szó- és írásbéli gyakorlatokkal. Kisebb darabok könyv nélküli tanulása és előadása.

V. osztályban. Ékesszókötés és helyesírás; írásbéli gyakorlatokkal s szavalással.

VI. osztályban. Az újabbkori prózai és költői remekművek nyelvészeti és szépészeti olvasása. Többi, mint az V-ben. — Német költészet elemei.

f). **Mennyiségtan.**

I. osztályban. A négy művelet tiszta és nevezett számokkal. Közönséges törtek.

II. osztályban. Tizedes törtek, viszonyok, arányok, hármasszabály, mértékek és pénzek ismerete.

III. osztályban. Társaság és elegyítés szabályai, lánczszámítás, kamatok számítása, algebra elemei.

IV. osztályban. Elsőrangú egyenletek egy

ismeretlennel, hatványozás, gyökérvonás, különböző mennyiségek fogalma.

V. osztályban. Az algebrából: láncztörtek irrationalis mennyiségekkel műveletek, azok reductiojával, logaritmusok és azoknak a különböző műveleteknél való használása. Elsőrangú egyenletek több ismeretlennel.

Mértan a síktanig bezárólag.

VI. osztályban. Elsőrangú határozatlan egyenletek, másodrangú egyenletek egy ismeretlennel, számtani és mértani sorok első képzete.

Mértanból: trigonometria plana és solidometria.

g). Természetrájk.

II. osztályban. Állattan.

III. osztályban. Növény- és ásványtan, szemléletileg mindkét osztályban.

h). Természettan.

IV. osztályban. Népszerű természettan, mennyi a gyakoribb s nevezeteseb tünetmények megértésére szükséges.

i). Földrajz.

I. osztályban. A természeti, politikai és mathematicai földrajz legszükségeseb elemeinek ismét-

lése, illetőleg kiegészítése mellett Magyarhon és társországainak földrajza.

II. osztályban. Egyetemi politikai földrajz természeti és néprajzi ismeretekkel fűszerezve.

k). Történelem.

III. osztályban. Honi történelem a mohácsi vészig.

IV. osztályban. Honi történelem a mohácsi véstől le napjainkig.

V. osztályban. Az ó és középkor részletes földrajza és a világtörténelemből az ó kor.

VI. osztályban. A közép és új kor. —

Rendkívüli tárgyakul előadandók: a szépírás, rajz, ének, oláh nyelv és gymnastika, azon megjegyzéssel, hogy a négy alsóbb osztályra nézt a szépírás és rajz a köteles tantárgyak közé sorozhatók, így idővel a testgyakorlatok is az egész gymnasiumban.

A rendkívüli tantárgyak könnyebb és czélszerűbb beoszthatása végett a szeredai és szombati délután szünetidőnek hagyatván, a tanórák a négy alsó osztályban oly formán rendezendők, hogy hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken délelőtt két és délután is két óra legyen a rendes tantárgyak

előadási ideje, szerdán és szombaton délelőtt három óra is lehetvén.

E négy osztályban, melynek mindegyikében csak egy rendes tanár működendik, a tantárgyaknak órákra való beosztása az illető tanárra bízatik.

A felső két osztályban a két tanár az igazgatóval együtt alapítandják meg az órafelosztást.

Az énektanításnál különös figyelem fordítandó az egyházi énekre.

Tárgy- és órafelosztás

a

KÖZÉPTANODÁBAN.

Osztályok	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Össz. sz.
Rendes tantárgyak	Hetenkinti óraszám.						
Hittan.	3	3	3	3	2	3	17
Magyar nyelv.	3	2	2	2	2	2	13
Latin nyelv.	8	7	6	5	4	4	34
Görög nyelv.	—	—	—	—	4	4	8
Német nyelv.	—	—	2	2	2	2	8
Mennyiségtan.	3	3	3	3	4	4	20
Földrajz.	3	3	—	—	—	—	6
Történelem.	—	—	3	3	4	3	13
Természetrajz.	—	2	2	—	—	—	4
Természettan.	—	—	—	3	—	—	3
Összesen.	20	20	21	21	22	22	126
Rendkívüli tárgyak:							
Szépirás.	2	2	2	2	—	—	8
Rajz.	2	2	2	2	—	—	8
Ének.	2	2	2	2	2	2	12
Oláh nyelv.	—	—	—	—	—	—	—
Összesen.	6	6	6	6	2	2	28
Összes órák száma	26	26	27	27	28	28	154

A bölcsészeti folyam.

Nincs barátja a tudományoknak, ki a bölcsészet 12 év alatti elhanyagolását nem fájlalta volna, és nincs szakember, ki arról nem volna meggyőződve, hogy bölcsészet nélkül sem theológiát, sem jogot, sem medicinát sikeresen nem tanulhatni. *Philosophia est mater scientiarum*, mondja a közmondás.

A bölcsészeti tanfolyam visszaállításával általános szükségnek, egyetemes közohajtásnak fogunk megfelelni. S minthogy e tanfolyamat némileg az egyetemben előadatni szokott felsőbb tudományokra való előkészítéseül is tekinthetni, a bölcsészeti tanulmányokhoz mindazon tudományok terjedelmesb előadása is sorozandó, melyek a gymnasiumban tanítottak.

Fönnebb rá utaltunk már, miszerint a bölcészeti folyam legalább három helyen életbe léptetendő. S minthogy e magasb tudományok csak is a szakrendszer alapján kezelhetők sikeresen, a tantárgyak előadására legalább három tanár alkalmazandó, kik közül egyik a bölcseleti tudományokat, a második a reálékat, a harmadik a nyelvek irodalmait adná elő, a hittan ott, hol a bölcészeti folyam a jogfolyammal egybekötve lesz, az exhortatorra bízván.

Mi már a tárgyakat és azok sorozatát illeti, erre nézt a következőket vélem figyelembe vevőeknek :

1. A hittan már magasb szempontból és rendszeresen tárgyalandó; ugyanazért e folyam első évében a kinyilatkoztatás kutforrásainak (szentírás és hagyomány) ismeretére, a bibliára és sz. atyák munkáira különös figyelem fordítandó. Második évben az egyházi történelem rendszeres előadása zárná be a hittani tanulmányokat, különös tekintettel a magyar egyház történeteire.

2. A bölcészet fő tárgya lévén e folyamnak, annak előadására első évben hat, második évben öt óra szentelendő, úgy, hogy a lélektan, észtan és a metaphysica első évben, az erkölcsstan, ész-

jogtan, szépészet és észvallástan a második évben adatnék elő. A bölcsészeti történelme előadási idejének elhatározása az illető tanárra bízván.

3. A magyar irodalom a lehető legszélesebb terjedelemben kezelendő, hogy a növendékek úgy a magyar irodalom történetének mezején, mint a remekművek szépészeti kezelésében teljesen otthonosok legyenek.

4. A latin irodalom terén olvasmányul Salustius, Cicero, Horatius és Tacitus nehezebb részei is választandók, kitűnő figyelemmel az aesthetikai fejtegetésre és — különösen Ciceronak leveleinél — a politikai és bölcsészeti momentumokra.

5. A hellen irodalom tárgyalása Homeros-, Plátón- és Demosthenesre szorítható, rendkívülileg a tragoediák- és Herodot munkáira is terjedvén.

6. A német irodalom rendkívüli tantárgyul kezelendő.

7. A természetrajz és természettan azon mérvben tárgyalandó, melyet e tudományok érdeke napjainkban követel. Különböző részeiknek részletes beosztása az illető tanárookra bízatik.

8. A számtan itt inkább csak kiegészítése és ismételése leendő az eddig nyert ismereteknek. Ilyelvek nyomán következőleg alakul a

Tárgy- és órafelosztás.

O s z t á l y o k	I. évesek.	II. évesek.	
T á r g y a k	Hetenkinti órasz.		Összes sz.
Hittan.	2	—	2
Egyetemes és magyar egyház történelem.	—	3	3
Bölcsészet.	6	5	11
Magyar irodalom.	2	2	4
Latin irodalom.	3	4	7
Hellen irodalom.	3	4	7
Mennyiségtan.	2	1	3
Természetrájt.	6	—	6
Természettan.	—	6	6
Összesen.	24	25	49

Hogy a bölcsészet hallgatói mindenben, mit a gymnasiumokban tanultak, tovább gyakorollhassák magukat, az ott említett rendkívüli tantárgyak a bölcsészeti folyamba is fölveendők, hogy mindazoknak, kik e művészetekben vagy nyelvekben üres órákban kiképzésüket tovább folytatni ohajtják, alkalom nyujtassék a tanulásra.

III

20

THE
NATIONAL
ARCHIVES

2-1

THE
NATIONAL
ARCHIVES

THE NATIONAL ARCHIVES
1801

